

L'anàlisi minuciosa de les narracions ens demostra com, efectivament, Víctor Català aprofita l'esguard com una eina refinada per definir personatges i situacions. Seguidament, Clàudia Costa Cantos (Universitat de Girona) se centra en «Joaquim Ruyra, poeta» a fi de donar a conèixer la seva obra poètica, poc estudiada, potser perquè l'autor mateix la menystenia. La investigadora en fa un recorregut exhaustiu: focalitza, sobretot, en l'ús i l'adaptació dels corrents decadentista i simbolista a través de la simbologia. En conclusió, ens presenta un autor de contrastos entre la modernitat i la tradició: a la fi, un Ruyra poeta difícilment classificable, tal com, segurament, ell mateix perceïa ser. L'última investigació del volum, d'Ivan Costa (Universitat de les Illes Balears), «La vessant d'Andreu Nin com a crític literari a l'article "Grandesa i decadència de la novel·la soviètica" i als pròlegs de les seves traduccions de la literatura russa. La influència en crítica literària de Lev Trotski», ens descobreix la faceta de crític literari del polític català. Para l'atenció en la importància de la relació personal entre Nin i Lev Bronstein (conegut com a Lev Trotski), motor de la valoració que té del fet literari. En realitat, el crític vendrellenc amplia les teories de Trotski i hi afegeix una perspectiva dialèctica: una mena de tesi i antítesi, aquesta darrera provocada per una nova legislació de Stalin que implicarà la mort de l'art proletari.

Fet i debatut, *Teixir xarxa, fer camí. Aportacions presents al futur de la catalanística* és un molt bon exemple de les veus de la recerca en llengua i literatura catalanes. Un present real i un futur assegurat per al català dins de l'àmbit de la recerca lingüística i literària més capdavantera.

Sandra MONTSERRAT
Universitat d'Alacant

BIBILONI, Gabriel (2022): *Els cognoms de les Illes Balears*. Mallorca: Nova Editorial Moll, 653 p.

Ens hem de congratular enormement de l'aparició d'aquesta obra voluminosa sobre antroponímia, la finalitat inicial de la qual era la d'oferir «una relació de tots els cognoms tradicionals de les Illes Balears amb la grafia normalitzada», tal com es diu en la presentació, per tal que les persones interessades en regularitzar de manera oficial la grafia del seu cognom ho puguin fer «amb una certa seguretat lingüística». Alhora, el corpus alfabetitzat de l'obra té també com a objectiu ser una via oberta per poder escriure correctament els noms de lloc illencs que alberguen antropònims. A més d'aquestes dues intencions bàsiques, hi ha el valor afegit d'altres informacions ben interessants, tals com la pronunciació dels cognoms mitjançant transcripcions fetes amb l'alfabet fonètic internacional, les variants de grafia, l'etimologia, l'antiguitat a cadascuna de les illes, les addicions de topònims a llinatges ben concrets (*Ramis d'Aireflor, Cifre de Colònia...*) i els topònims vinculats a cadascun dels cognoms. S'hi relacionen a més tots els cognoms històrics desapareguts que l'autor ha pogut documentar. Es tracta d'un considerable esforç individual que se suma als dos llibres anteriors de Francesc de B. Moll (1959 i 1982) sobre el tema (1959 i 1982), obres pioneres i d'un gran valor, com tothom sap.

En la introducció s'explica què són els cognoms (terme que diferencia del de llinatge) i altres antropònims com els prenomes, els malnoms o sobrenoms, i a més s'escriu sobre el fet que a la península ibèrica i als països llatinoamericans, a diferència d'altres estats europeus, les persones són portadores de dos cognoms. Es fa un repàs històric sobre la naixença dels antropònims que individualitzen els éssers humans segons diverses tradicions: l'hebrea —inclosa la bíblica—, l'hel·lènica, la germànica, la romana —amb el seu sistema quàdruple— i l'aràbiga. Es fa un repàs històric sobre l'aparició dels cognoms, tot parlant de la desaparició de l'Imperi Romà d'Occident, del retorn al nom únic amb persistència de noms del fons llatí, de la irrupció a Catalunya de l'antroponímia germànica, dels canvis originats per la difusió del cristianisme i de la reducció d'unitats entre els segles x i xi que propicià l'aparició dels malnoms (dels quals sortiren els cognoms), malnoms classificats en quatre grups. Es fa una diferència entre els cognoms catalans d'abans de les conquestes i els provinents de les aportacions de nacions veïnes, com els occitans (*Totossaus*), els francesos (*Laforet*), els bascs (*Iborra*), els castellans (*Gomis*), etc., que acabaren per adaptar-se. S'explica que els cognoms catalans tradicionals de les Balears heretaren amb el

re poblament de les illes aquesta mescla d'origen. Una gran majoria són noms toponímics que indiquen la procedència dels repobladors o la dels seus avantpassats. Es para esment també en els que són formats a les Illes a partir de topònims locals (*Bunyola, Caimari, Deià...*), en la presència de noms àrabs en el corpus baleàric (*Arrom, Massot...*) i també d'hebreus (*Abraham, Salom...*). Se segueix amb l'ampliació del corpus amb els introduïts per immigrants, ja siguin italians (*Brondo, Dameto, Rigo...*), espanyols, sobretot a Menorca (*Hernández, Lozano...*), o d'altres províncies (*Macabix, Oleo*). Es parla també dels efectes de desplaçaments poblacionals de mallorquins cap a Menorca i cap a les comarques valencianes de la Marina, i, finalment, de la massiva immigració espanyola del segle xx que ha trastocat tot el corpus tradicional.

La relació entre cognoms i topònims motiva un repàs als diferents estrats de la toponímia insular. Es fa esment a la desaparició d'una gran part de la toponímia precatalana i també als elements que se n'han conservat. Es donen detalls dels topònims amb rèpliques continentals vinguts a les Illes amb un antropònim de repoblador (*Montblanc, Tortova...*), que pot anar precedit d'article (*els Carbonells, els Calderers, els Gomeles, les Valentines, les Arnaules...*). Bibiloni, com és sabut, es decanta per l'ús de l'article estàndard (amb l'excepció de les escasses ocurrències fossilitzades de *Sos < ço des*, com *Sos Carbons* (p. 163), *Sos Sanxos* (p. 529) i, doncs, els topònims com els *Carbonells* en la parla informal (i també formal per part d'altres autors) porten article salat. La manera més habitual de crear topònims amb un cognom s'exemplifica amb els iniciats per *Can* i *Son*. L'autor segueix un tractament gràfic diferent en els noms de lloc formats amb aquestes dues partícules quan l'antropònim comença amb vocal. No apostrofa els masculins: *Son Albertí* (p. 52), *Son Amat* (p. 62), *Can Eixartell* (p. 228), *Can Estela* (p. 240), però sí els femenins: *So n'Amadora* (p. 29), *Ca n'Alcovera* (p. 54).

En l'apartat d'usos i costums es fa referència al fet històric d'un sol cognom fins a temps moderns en el domini lingüístic català i als canvis legislatius que comportaren l'obligació de portar el matern, així com també a la tradició seguida per la noblesa d'afegir al primer el topònim d'una possessió de la seva propietat (*Ramis d'Aireflor, Font dels Olors...*) i es remarca el fet que els topònims que porten article sempre ho fan amb la forma estàndard. També trobam referències a casos particulars de determinades famílies i a l'habitut de posar el nom de les dones en forma femenina (*Duran → Durana*).

Segueix un capítol sobre la normalització gràfica de les entrades, que fa l'autor d'acord amb les normes ortogràfiques de la llengua, i l'etimologia, amb la finalitat que les persones que lliurement vulguin tenir el cognom normalitzat gràficament ho puguin fer a partir d'aquesta obra, que a la vegada —com s'ha dit— vol ser un instrument per assegurar la correcta escriptura de tots els topònims basats en cognoms. El tractament gràfic ha de ser per a tot el domini de la llengua i, si els antropònims són propietat només de les persones que els porten, els topònims són de la col·lectivitat i han de ser escrits de manera correcta i coherent. Sobre els criteris de normalització, Bibiloni apunta tres fases ordenades d'actuació: 1) Aplicació de les regles convencionals de l'ortografia; 2) En els casos que no es puguin resoldre, aplicació de grafies exigides per l'etimologia; 3) Si l'etimologia és desconeguda, cenyir-se a la tradició. Dels criteris de grafia, s'expliquen els seguits en la iodització, la vocalització de la *-l-* implosiva, el tractament de la *-o-* àtona, el diftong *-ua-*, i la *h-* inicial.

El corpus pròpiament dit recull els cognoms portats pels illencs des de la conquesta catalana fins a 1940, data anterior a la immigració massiva. A cadascuna de les entrades es troba la forma gràfica normalitzada, la grafia o grafies tradicionals, la transcripció fonètica, l'àrea d'extensió, l'antiguitat a cada illa, els topònims que han generat i altres informacions, especialment les referides a la noblesa, pel fet que són les més ben documentades. Sobre les localitzacions, s'especifiquen si es troben al Principat, al País Valencià i a cadascuna de les quatre illes, sense entrar normalment en més detalls. Per a determinar l'antiguitat que porten a cada illa, s'han consultat diverses publicacions de Bover, Miralles, Ramis i Vaquer. De cadascun s'indiquen els topònims illencs més importants que el tenen incorporat. Finalment, es diu que els articles de tots els topònims adopten la forma estàndard, seguint un criteri justificat per l'autor en treballs anteriors. S'ha d'entendre, si no es diu res altre, que tots adopten la forma salada en el parlar col·loquial, tret dels que conformen topònims pollencins, on no s'usa mai l'article salat. Els casos en què els topònims tenen sempre article estàndard s'indiquen en notes a peu de pàgina.

Ens trobam davant de l'esforç d'una sola persona que ens serveix en safata un corpus voluminós, amb una feina ordenada que estalviarà en el futur haver de recórrer a dades esparses en voler obtenir informacions sobre qualsevulla dels cognoms que han sojornat a les Balears. Com en tota obra de caràcter voluminós, hi ha informacions que, segons el nostre parer, són millorables o no són del tot encertades, petits asteroides rocosos dins un univers d'estels amb llum pròpia. És especialment interessant en aquest sentit l'entrada *Bauçà* (p. 96), per a la qual es proposa un ètim a partir de *balç*. N'assenyalarem algunes, amb la voluntat de contribuir a completar i esmenar diversos casos, conseqüència clara de l'alt interès amb què hem llegit el llibre.

Hi ha algunes errates que són només producte de la distracció, com passa sovint en moltes publicacions, *lapsus* sense més importància i fàcilment esmenables en una segona edició. Com ja s'haurà observat, indicam entre parèntesis les pàgines on es troben les motivacions dels nostres comentaris. *Llorac* (p. 339) està ben interpretat a l'entrada del cognom com a topònim propi dels repobladors, però mal situat entre els corresponents a estadis precatalans (p. 27). Quan es parla de variants formals (p. 34), s'esmenta *Vilallonga* i *Vilallonga*, on hauria de dir *Vilallonga* i *Villalonga*. La transcripció de la pronúncia de *Lledonet* ha de ser com a paraula aguda i no plana. I el cognom present en el topònim *Son Vivot Nou* (p. 614) ha de ser escrit en majúscula.

En una obra de tanta envergadura, és lògic que s'hi puguin afegir moltes coses, ja que l'exhaustivitat és un objectiu gairebé utòpic. Pel que fa a la nòmina toponímica de cada entrada, Bibiloni ja adverteix (p. 40) que només aporta les unitats més importants. Efectivament, se n'hi poden afegir moltes, algunes de les quals ben significatives per diversos motius: s' *Arrom* (Sóller), *ses Artigues* (Alaró i Alaior), *sa Bastida* (cinc ocurrences a Mallorca), etc. El fet que el cognom *Pi* es trobi documentat temps enrere a Lluçmajor ens fa pensar que també *cala Pi* és interpretable com a topònim format amb un cognom.

El mateix passa amb les unitats desaparegudes, ja que en pouar en el fons bibliogràfic dels historiadors en trobam a cada passa: *Arenys*, *Cabrianes*, *Vernissa*, *Estepoll*, *Cananera*, *Montiscle*, *Figo*, *Bernau*, *Vigo*, *Tapiner*, *Fabiol*, *Vallmas*, *Sabija*, etc. No ens hem entretingut a cercar-ne la grafia més adequada. També es pot engreixar la relació de variants, com per exemple la de *Mulner* per a l'entrada *Moner*. En referència a les pronúncies, al costat de la de *Cuvià* per a *Calvià* (p. 37), es pot afegir la monoftongada de *Cuvià*, la de *Cantallops* (p. 158), amb una estranya /o/ oberta, i també a Mallorca la de *Ulive(r)*, grafia *Oliver* (p. 418), pròpia d'un bon nombre de poblacions que tanquen la /o/ àtona seguida de /i/ tònica o pretònica. Es justifica la de *Buades* (p. 37) per una /u/ etimològica present en el nom comú *buada* 'cambra sobre el forn'. El referent principatí seria el topònim *Buada* (p. 135), «escrit oficialment amb la grafia anti-etimològica *Boada*». Hem de dir que a la nostra població hem sentit pronunciar sempre *boada* amb [o] i amb [v] antihiatàtica (*bovada*), per tothom i no solament per la nostra extensa família d'oncles i mare forners. No podem dir si això basta per posar en dubte l'ètim proposat, però sí per fer-hi un cop d'atenció.

Hi ha afirmacions que cal matisar. És cert que la partícula *son* que caracteritza la toponímia de les dues illes majors forma un inventari relativament tancat (p. 28), però encara avui és ben productiu en noms de lloc que ja no contenen un antropònim, com en el seu origen, i exemples com *Son Tranquil*, *Son Benarribat*, *Son Vecete*, tal vegada algun dels *Son Dur-hi* escrit *Son Duri*, i *Son Xincado*, etc., són forçosament de creació ben moderna i poden engreixar la nòmina dels esmentats a la pàgina 28. La força de la partícula és exemplificable en altres casos: *Son Tigor* (Santanyi) no és altra cosa sinó un *antigor* arrossegat pel sistema, el qual també garfulla topònims com *Santa Eulària* (> *Son Teulari*) i arabismes com *Senobra* (> *So n'Obra*), i crea paratopònims orfes de referent físic com *Son Fotifuig*.

Bibiloni explica la circumstància que tinguem *Son Gabriela* i no **So na Gabriela* per ser format més tardanament que d'altres topònims introduïts per *so na* (p. 29), però *Son Gabriela* ja es documenta així des de 1659 i abans era *Son Garcia Gabriela* (Font Obrador: 1982: 365), pel nom de la seva posseïdora, forma antiga que permet postular una estructura profunda com **Son Garcia [de na] Gabriela*, que no té res d'estrany, més si tenim present que existeixen noms de lloc encapçalats per un article personal femení que contenen antropònims masculins.

Sota l'entrada *Anglès* (p. 65) una de les possibilitats d'explicació que es dona és la de ser una variant castellanitzada d'*anglès*. No ho afirmariem amb tanta seguretat, tot i que és innegable que el castellà hi ha fet el seu pes. Cal que observem, però, que els mots iniciats gràficament per *an-* / *en-* (amb la mateixa vocal neutra) tenen tendència al tancament en *in-* tot i que, com és evident, la pronúncia no ha de aparèixer en la grafia normalitzada (*Son Antelm* > *So n'Intel*m, *So n'Anglada* > *So n'Inglada*, *entès* > *intès*, amb ultracorrecions com *entenció* 'intenció'.

Can Jordi (Santanyí) no és pròpiament allò que a Mallorca entenem per *possessió* (p. 322), sinó una diminuta agrupació rural de cases preturístiques dins l'àmplia contrada interior dita *la Costa*. I *cala Mondragó* (p. 389) és només una variant turística del nom d'una entrada marina que els usuaris fidels a les tradicions lingüístiques coneixen simplement per *Mondragó*, sense el genèric *cala*. De *Peretó* (p. 443), més que diminutiu de *Pere*, seria més adient dir que ho és del diminutiu *Peret*.

L'entrada *Gaona* (p. 280) es pot completar recordant que *vit d'en Gaona* és un ictònim que designa el fadrí (*Thalassoma pavo*), documentat per Veny (2015: 181). I de *Gatell* (p. 285) estaria bé citar l'*Onomasticon Cataloniae* (= *OnCat*), del qual aparentment es treu la informació. Hi ha antropònims que permeten retrodatacions, tals com *Guaita*, present ja un segle abans, en el XIV, o *Arias*, «cognom espanyol introduït en el segle XIX». La introducció és molt més antiga, perquè a l'any 1260 ja es troba un *Aries Yvanyes* i el 1370 *sa Punta* (Portopetro) era *la Punta de n'Aries* (Rosselló Vaquer 2000: 20 i 51, respectivament). De *Sever* (p. 541), absent de l'obra de Moll, seria bo assenyalar la procedència de la informació, que probablement és de Veny (2002: 180).

Entre les transcripcions errònies de pronúncies detectam la de *Besora* (p. 110), que no és amb /o/ tancada, sinó oberta, com correspon al reflex del diftong tònic de *Bisaura*. Contràriament, la /o/ tònica del topònim andritxol *sa Gramola* (p. 300) no és oberta, sinó tancada. El rafal *Garcès* (p. 281) apareix transcrit com a *Rafalgarcés*, amb un accent en desacord amb la pronúncia neutra de la vocal tònica.

Hi ha grafies de topònims que no es corresponen amb el que realment es diu: l'alqueria santanyinera d'*Albecara* (p. 51) no és tal, sinó *Albocora*; *Son Balart* (p. 82) s'hauria d'escriure *Son Belard* i aixoplugar-se sota l'entrada *Berard* (p. 106), ja que el 1576 era de Pere Lluís Berard i la grafia *Balart* no apareix fins a 1815. El topònim *Son Llull* (p. 342), si és que algú ho diu ara així a Sant Llorenç des Cardassar, hauria de ser el tradicional *Sos Llulls*, un dels tretze supervivents mallorquins introduïts per la partícula *sos* (< *ço des*). El nom de la possessió llucmajorera lligada al cognom Tomàs de Taixaquet (p. 567) és *Son Taixaquet* i no simplement *Taixaquet*. La finca transcrita amb el nom de *Son Tous* (p. 576) és en realitat de *Son Tou*, amb atestacions gràfiques constants a partir de 1578, quan pertanyia al prevere Miquel Tou.

Alguns errors toponímics són de localització: *sa Domenega* (p. 223) no és de Sóller, sinó de Fornalutx. *Roqueta* (p. 262) no és de Santa Margalida, sinó de Maria. *Llinàritx* (nota 243) és a Menorca i no a Mallorca. *La Mesquida de Salines* (p. 374) que coneixem no és de Felanitx, sinó de ses Salines.

Pel que fa a aspectes morfològics, diríem que el sufix de *Cabot* (p. 143) és diminutiu, més tost que no augmentatiu. S'atribueix a l'àrab el topònim *Femenia* (p. 24), segurament agafant el fil de l'*OnCat*. El nostre parer és que no es pot menysprear la documentació que coneixia el pare Rafel Juan (2002: 19), a través de la qual identifica aquella possessió amb una *Santa Famia* (*Sancta Euphemia?*), alqueria que el Repartiment (Soto Company: 1984: 178) consigna entre Monco (= Mossa) i Beni Haldun (= Binifaldó). No causa cap estridència la situació d'un topònim possiblement paleocristià amb altres elements del santoral antic dispersos pel nord-oest de Mallorca.

Es pot aportar alguna etimologia per als cognoms en què es deixa buida aquesta parcel·la. Així, de Bartolí (p. 92) direm que és format a partir del femení BARTHOLOMEA, que pel fet de tenir la vocal tònica en hiat donà *Bartomia*, a diferència de Bartomeu (cf. Romeu / Romia). No es diu res de Carròs, però sabent per informacions verbals d'Antoni Gili que l'origen de *Carrossa* (Artà) es troba en un posseïdor llatinitzat com a *Carrocius*, podem redreçar les grafies cap a *Carroç* i *Carroça*. De *Cincclaus* (p. 181) no s'aporta l'ètim últim, el del poblel empordanès, que no pot ser el Q(U)INQUE CLAUSOS 'cinc closos de conreu' defensat per Coromines (*OnCat*, III, 374a26), sinó el CENTUM CLAVES, llatinització del *Cenclaus* d'abans, nom de tradició romana com *Centelles* (< CENTUM CELLAS), aplicat a *villae* o a d'altres edificis

de moltes cambres. El cognom *Cinclaus* de la documentació santanyinera perviu en una llegenda llombardera alternant amb el de *Centclaus*. De *Pallissa* (referit al topònim llucmajorer *Païssa*), l'autor no coneix documentació que permeti unir la possessió al cognom (p. 431). Es pot aportar un *Geraldi de paliza* de 1307 que figura com a beneficiari en el repartiment de terres (Font Obrador 1972: 196).

Els vincles dels topònims amb els cognoms no sempre recorren el camí més lògic. Diríem que *n'Antiga* (p. 67) té més fàcil relació amb les lloses megalítiques fent muralla que hi havia fins fa poc, tot i que no estaven en el lloc original, que no amb el cognom *Antic*. L'etimologia EBULĒTUM 'lloc poblat d'évols' per al topònim ribagorçà *Aulet* (p. 76), segurament extreta de Coromines (*OnCat*, II, 276b8) sembla del tot lògica en el Principat pels testimonis antics, però *Auleda* (*OnCat*, II, 277b52) remunta a l'ètim ILICETA i no tots els aulets deuen ser hereus d'un EBULĒTUM. En tot cas els reflexos mallorquins de ĒBŪLUS són el desaparegut talaiot del claper *des/dels? Évols* (Alcúdia), propietat que fou de la família de Costa i Llobera, i el *prat des Ebos* (Artà) amb caiguda, després de vocalitzar-se, d'una lateral implorsiva. L'al·lusió a la planta *Sambucus ebulus* sembla clara.

De *Biscafrè* (p. 114) es diu que prové de *Giscafrè* per analogia amb noms com Biscaia o Bisquerra. No serà un cas d'equivalència acústica $b=g$? (Veny 1989: 101-127). I una cosa semblant $v=g$, podem dir de *Nivorra* (p. 410) respecte de *Nigorra*. La possessió bunyolina de *Calbet* (p. 147), davant atestacions antigues com *Coalbet*, segurament s'ha de deslligar del CALVĒTUM proposat. En el cas de *Calonge* (p. 150), se segueix amb excessiva generositat l'opinió de Coromines, ja que el topònim no té res a veure amb *cala Llonga*, malgrat una certa proximitat, sinó amb tota probabilitat amb els homònims principatins.

Corder (p. 199) s'explica com a 'fabricant de cordes'. No podria ser també un nom del tipus *Bou, Colom, Porcell...*? El cognom *Coves* (p. 205), a més del significat espeleològic i de ser un plural, pot ser l'evolució de l'antic proparoxíton que donà *còvens*. El 1523 hi havia un Antoni Còvens afectat de germania i tant *Son Coves* com *na Coves*, dues finques de Santanyí, han tingut propietaris vinculats al prenom *Antoni*. Per a *Cruells*, del topònim principatí *Crosells*, de *crois* 'buit' (p. 208), es pot proposar igualment una forma dissimilada de *cosells* 'petits closos'. De *Dolç* (p. 223) també es pot apuntar cap a una ultracorrecció de *Dou*, que igualment és cognom (p. 224), més si tenim present el topònim *s'Esdolç* (Felanitx), que correspon a un corrent d'aigua dolça amb una estranya aparent repetició d'article que possiblement no és sinó una mala interpretació de *ses Dous.

Per al topònim que escrivim com a *s'Estelella*, perquè era de F. Stelela el 1256, es defensa la grafia de *l'Estalella* (p. 239), amb /a/ pretònica per mor de grafies del s. XIV que vincularien el nom al lloc de l'Estadella, del municipi de Taüll, ja que la *GEM* transcriu el mateix nom com a *Francesc d'Estadella*. La fluctuació gràfica de la vocal és constant al llarg del segle XVI. Coromines (*OnCat*, IV, 143b45) reporta entre els segles X i XII *Stelella* ja com a nom de dona i antropònims com *Geraldus de Stellela / Stelela* i *Guillelmum de Estelela*. És sospitós que a menys de cinc quilòmetres de l'indret, en el terme de Campos, hi hagi una altra possessió dita *Ca n'Estela*. L'honradesa obliga el sotassignat a dir que a Campos se'n diu *s'Estadella*, fluctuació que, per altra banda, també afecta la població del Principat. Caldrà acudir a l'original del primer document conegut per veure quina n'és la transcripció fidel.

Hi ha també diversitat d'opinions per a *Filella*, topònim de la Noguera, de l'àrab *hīlal* o *hīlala* 'espina, esclatxa, o mena de jonc'. Per al felanitxer *Firella* (sic), l'arabista Miquel Barceló (1994) proposà una relació amb el *Tafilālt* de l'Alt Atlas marroquí, topònim de gran dispersió compost de *af* 'sobre' i *ilāl* 'aigua'. Potser el possessor de l'alqueria felanitxera era un tal *Examenno de Fillera*, qui sap si provenint de la zona lleidatana.

Llagostera, més que relacionat amb zones devastades per plagues de llagosta (p. 327), hom diu que té un origen incert, ja que al s. IX es documenta com a *Locustaria*, que podria ser un derivat de LACUS (*NTC*, 456). *Llorito* (nota 254), forma tradicional del poble mallorquí de Lloret, més que deformació del nom italià Loreto, caldrà dir que ho és del napolità (i sicilià) on la $e > i$ (PILU > *pilu* 'pèl'). El topònim de *ses Mascarelles* no deu tenir lligams amb el cognom *Mascarell* (p. 364), ja que un document del s. XVII localitzat per F. Canuto hi al·ludeix com a *les Mesquidelles del Caragol*. Davant la dualitat d'interpretacions de *Moix* (p. 382), caldrà descartar la referida a l'animal, 'gat', que és d'aparició tardana. És possible que *Montalà* (388) sigui una variant del principatí *Montalat* ('mont talat?').

L'ètim de *Picornell* (p. 446) no té res a veure amb el bolet *Hydnum repandum*, que prové de *pica-ronell*, per l'estructura de la part inferior del capell, que no és laminada, sinó que té filaments semblants a minúscules estalactites. El cognom, com va proposar A. Palau i Codonyers (1985: 44-45), deu ser una contracció de Pere Cornell (nom idèntic al del lloctinent del rei En Jaume), la qual pot engeixar la llista del tipus *Piferrer, Pijoan*, etc. De *Son Proenç*, més que en una relació amb el llatí *Prudentius* (p. 463), pensarem en una masculinització de *Provença*. Hi ajuda la pronúncia *Provenç*.

Molts de topònims amb la paraula *seguer* (p. 535) segurament no tenen res a veure amb l'antroponímia, sinó amb l'existència d'eixams salvatges, sobretot els situats en penyes orientades al sol. En altres indrets serà la caça de la cega. Tot i que hi ha la variant *Tortrella*, es diu que *Tortella* (p. 573) és una forma femenina de *tortell*. Sembla més lògic pensar en una *tórtora* + sufix *-ella* > *tortorella*, amb caiguda de la vocal pretònica (*tortrella*) i posterior dissimilació (*tortella*).

El cognom *Valents*, transcrit amb la vocal tònica tancada (p. 586), que sembla deduïda a partir de la grafia *Valens* (constant a partir de 1578), és pronunciat en el topònim de *s'Alqueria Blanca* sempre amb la vocal oberta i no pot ser mai el plural de *Valent*. Més tost cal pensar en un masculí de *Valença* (< *Valentia*).

Costa d'entendre la motivació d'algunes grafies establertes com a formes normalitzades. Potser la més cridanera és *Hestalic* (p. 312), en la qual es fa costa amunt destriar el cognom *Estelric*, que escriuríem així tot i que l'ètim és un 'hostal ric'. És preferible, pensam, que els usuaris puguin acceptar de bon grat la deriva consumada cap a un *estel* que admet el mateix adjectiu de *ric*, sense que hagin de refer l'edifici del significat després d'esbucar la casa.

Diríem el mateix davant la variant *Rado*, sorgida aquesta per la influència històrica d'una mala grafia de *redó*, present ja en el segle XVI, la qual ha distorsionat la pronúncia. Per qui subscriu, *Rado* ja ha conformat un nou cognom (cap usuari se sent identificat amb un *Redó*), el qual té tanta tradició que fins i tot ha generat el topònim *na Rada*.

Les grafies *Font-i-Roig* (p. 263) i *Puig-de-ros* (p. 466) sobten per la diferència majúscula/minúscula en els segons elements i creen un fort contrast amb altres grafies (*Puigdorfila, Puiggròs...*), que no hi seria escrivint *Fontirroig* i *Puigderròs*, formes que tampoc no violenten la pronúncia, a diferència de *Deulosal* (p. 222), que sí que ho fa.

La tria que fa l'autor de l'article estàndard és ben lícita (com ho és la de l'article salat), però té el problema afegit que obliga a marcar els casos en què l'estàndard és forma única en els topònims, cosa que fa adequadament Bibiloni. No són tan visibles els casos de cognoms que en els topònims haurien de ser amb article salat invariable, com ho són *Despuig, Descatlar*, etc. El fet és motivat perquè seguim escrivint separadament *sa Verdera* (i no *Saverdera*, Llubí), cognom del posseïdor que obtingué la alqueria islàmica subjacent en el Repartiment de 1232 (GEM). No és un exemple aïllat.

No entrarem en el detall d'altres grafies normalitzades que, segons el nostre parer, segueixen camins oposats als que elegeix generalment l'autor, sinó que concloem motivats per la joia de disposar d'una obra fecunda, producte d'una insistència gegantina en el treball, que estalvia recerques esgotadores pel fet d'aglutinar elements dispersos que són sovint de localització laboriosa. La més efusiva enhorabona al Dr. Gabriel Bibiloni.

Cosme AGUILÓ
Institut d'Estudis Catalans

Referències bibliogràfiques

- BARCELÓ, M. (1994): *Tafilält > Filala > Filella > Firella*. Felanitx: Ramon Llull.
 FONT OBRADOR, B. (1972 i 1982): *Historia de Llucmajor*. Mallorca: Gráficas Miramar.
 GEM = (1989-2005): *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Palma: Promomallorca.
 JUAN I MESTRE, R. (2002): *Escorca. Apuntes para la historia del municipio, I*. Palma: Calima.
 MOLL, Francesc de B. (1959): *Els llinatges catalans*. Palma: Moll.

- MOLL, Francesc de B. (1982): *Els llinatges catalans*. Mallorca: Moll.
- NTC = (2003¹, 2009²): *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Institut d'Estudis Catalans.
- ONCAT = Joan COROMINES (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae*, vol. II (1994) i IV (1995). Barcelona: Curial.
- PALAU I CODONYERS, A. (1985): «Altres cognoms derivats de Pi (Pe)», *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, XX. Barcelona.
- ROSSELLÓ VAQUER, R. (2000): *Noticiari de Santanyí: Ajuntament de Santanyí*.
- SOTO COMPANY, R. (1984): *Còdex català del Llibre del Repartiment de Mallorca*. Palma: Govern Balear. Conselleria d'Educació i Cultura.
- VENY, J. (1989): «L'equivalència acústica B=G en català: els casos de *bolera*, *remoli* i *boixac* 'galdiró'», dins *Miscel·lània Joan Bastardas*, I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Reproduït a *Llengua i entorn natural*. Barcelona: Edicions 62, 2001, p. 94-131.
- VENY, J. (2002): «Entorn de l'onomàstica de Menorca», *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, 104-105, p. 269-278. Reproduït a Veny 2015.
- VENY, J. (2015): *Perfils lingüístics balears*. Palma: Lleonard Muntaner.

CABANES, Vicent / SANTONJA, Josep Lluís (2021): *Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés (Alcoi, 1320)*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, 790 p.

La publicació del *Llibre de la Cort del justícia Pere Penedés (Alcoi, 1320)* és una magnífica notícia per a la història de la llengua catalana, a més de ser-ho per al coneixement de la documentació, la història i la societat d'Alcoi en un període molt significatiu, tot just al començament del segle XIV, com ja explica detalladament Josep Lluís Santonja a l'apartat dedicat a l'anàlisi del context històric.

Des del punt de vista de la llengua, a la dècada dels anys vuitanta la lingüística diacrònica catalana es comença a fixar en la importància de la documentació processal —els processos criminals i els llibres de cort de justícia— per al coneixement dels registres col·loquials de la llengua antiga, i fins i tot per obtenir alguna informació de la llengua parlada pretèrita; a banda dels treballs inicials de Joan Miralles sobre els llibres de Cort reial de 1980 i 1984 i el de M. Dolors Farreny de l'any 1986, s'hi refereixen en obres de caràcter més general autors com Sanchis Guarner (1980: 176), Josep M. Nadal i Modest Prats (1982: 458, 461, 504-505 i 527), Joan Veny (1985: 150), Xavier Terrado (1986: 37), Joan Martí i Castells (1989: 34) o Brauli Montoya (1989: 71-72).

Posteriorment, durant els anys noranta i el començament de la dècada següent van aparèixer un seguit de treballs que publicaven i estudiaven aquest tipus de documents: Eulàlia de Ahumada (1994), Joan J. Ponsoda (1996), Joan Anton Rabella (1998), M. Àngels Diéguez Seguí (2001-2002) i M. Dolors Farreny (2004). Aquesta tendència, però, fins a cert punt es va estroncar a partir d'aquell moment, amb alguna excepció com la tesi doctoral de Joan Barberà, *El català de la Ribera del Xúquer als tombants del segle XVI (1570-1599)*, defensada l'any 2019, i el treball present de Vicent Cabanes i Josep L. Santonja. També cal remarcar en aquesta evolució que unes investigacions que, inicialment, abraçaven bona part del domini lingüístic, s'han anat concentrant al País Valencià (amb els treballs de Diéguez Seguí, de Barberà i ara el de Cabanes i Santonja), de la mateixa manera que la lingüística històrica hi ha continuat tenint una vigència enfront de la resta de les universitats.

El document que editen i estudien Josep Lluís Santonja i Vicent Cabanes és el text més complet que s'ha conservat dels registres judicials més antics d'Alcoi, un llibre de cort que conté una informació valuosíssima tant per als lingüistes com per als historiadors. Aquesta informació és sovint més propera a la realitat, a la vida diària, tant pels fets que hi recull, com per la llengua amb la qual es consignen, ja que és a les declaracions directes d'aquests llibres de cort —que, com ja indica Vicent Cabanes, malauradament són «poc nombroses pel caràcter administratiu del text» (p. 5)— on es veu traspuar la llengua parlada en aquell moment històric.